

”گر بام“ ٹی جدید شعریات، اسے مطالعہ اس

یوسف مینگل

اسسٹنٹ پروفیسر شعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ

Abstract

This research article explains the modern trends in Shams Nadeem's poetry, who has highlighted the initial modern thoughts in his artistic work. study of this article more emphasis the modernism and its initial approaches in Brahui Poetry. where the most common and basic trends have been discussed in creative text, which shows the common behavior, way of life and social system of Brahuies, this article also arises and reflects the more common issues, which need to be noticed.

Key words:- Modernism, Brahui poetry, Modern trends.

جدیدیت براہوئی ٹی نہ رجحان اسینا درو شم اٹ ساڑی مسونے اونہ تحریک اسینا ولے ولدا ہم دانا ڈس آک جاگہ جاگہ شاعری ٹی رسینگرہ۔ دابابت اراگڑامونا بریرہ اسٹ دا کہ براہوئی شاعراک اردو شاعری مطالعہ کیرہ، او فک شاعری نا علم یعنی علم عروض ے ہم اردو شاعر آتیاں ہیل کرینو، دابابت علم و عروض کن اردو ٹی نوشتہ مرو کا کتاب آتیاں زیات کمک الزگانے اندا وسیلہ ٹی براہوئی شاعراک اردو شاعری آن رنگ ہم ارفسا کرینو ایلو اندا شاعر آتیاں بازاک لس وڑٹ اردو شاعر او اوفا شاعری تون استخوانی تخرہ، یقینا وختس کہ اسے گڑا سے خواننگک تو او تینا اثرے خوانوک نا ذہن آلسہ کا ہک، ارٹمیکیو سوب سائنس نا شوننداری پاننگ مریک ہرا کہ مچا دنیا نا مخلوق ے تینا ذات نا کنڈا ایس وجودیت سے تحریک اسینا درو شم اٹ اونا بھلا خیر خواہ جوڑ کرے۔ براہوئی مخلوق ہرا کہ اسے پہوالی او زندس گدریفیکہ، او فتنی دھنوفتنہ فساد و دی متنوسس کہ بندغ او فتیاں است جم کرسہ تینا ذات ے نا کنڈا

تو جوایتے، ولے ہر اتم دنیا گلوبل ولیج اسیٹی بدل مس تو دانا اثر اک براہوئی مخلوق آہم تمسہ ہنار وختسکہ دا فک پہوالی زندے الہ شاری زندے تینائی کریر تو داڑے اوفتے اسہ پین دنیا س رسیگا ہرا کہ اوفتا تینا دنیاغان ہروٹ جتائس، ہرا موویل داڑے مونابنگ نس ہرا کہ مہالو اوفتا زندو بودنا شیخ اسہ وڑٹی ام متنوسس، براہوئی شاعری ٹی جدیدیت ناساڑی گری ناسہ سوب نس داہم مننگ کیک۔

ایہن تو براہوئی شاعری نا بھلا کچ رومانویت نازیہا ارے، رومانویت ناہم اموقسم ہراٹی بیرہ محبوب پورا کائنات نامرکز جوڑ مریک، ولدا شاعر اندانا دارہ ایرہ خان پیری کرسہ تینا دنیاے آباد کیک امحبوب اونا زندنا کلان بھلا مسخت جوڑ مریک ولدا او ہر گڑائے بیرہ محبوب ناخن تینٹی ہرک او درشان کیک، وختس کہ انسان نازہن ٹی محبوب ناہمیت داخس ودک تو یقینا اوڑے فطرت نازیہائی اونا ایلو رنگک اودیم مریسہ کارہ، شاعرے آسودگی اموقم رسینگک ہرا تم او تینا محبوب کن فطرت ناہر رنگ او دروشمے خیرات کیک، دانا کلان بھلا مثال دامنگ کیک کہ براہوئی شاعر داسکان فطرت نا کٹڈا بنگ کتنے۔

براہوئی شاعری نے اگہ انگے تو دا وخت او بازا جل تینٹی وہسہ انگے داٹی مذہبی، سیاسی، رومانوی او جدیدیت نادروشم نظر بریک، ولے اونا بھلا کچ رومانوی دنیا نادرشانی نے کنگے دا تینا بنائی دروشم آن اینواسکان بیرہ رومانویت ناپلوئے ٹی الہ بسونے ولے سائنس ناشونداری تون او اور وخت نانا زری براہوئی شاعری نے ہم جدیدیت نا کٹڈا انگ آبیوس کنگے اور رومانویت نالیسری کن نت وودوخلنگے، داخاتران کہ ہراڑے ہم انسان چندی ویل آتا گواچی مریک ولدا اوڑے محبوب نا جاگہ غاونا ذات مرکز جوڑ مریک۔ پاوالی زندگی بندغ نا قدر و قدرانی او اینونا وخت ٹی انسان نا قیمت نا اڑانی، اسہ بھلو ذہنی خلاہ اس ودی کنگ او، اندا خاتران اینونا انسان چندی ویل آتا گواچی نظر بنگے، دننگا ویل آتا ایسری امووخت اسکان مشکل مروہرا تم کہ داخلا پرمتنے، اندا خاتران داسادا راج نے ہم وجودیت کونو تحریک اسینا ضرورت مننگ نے، اینونا دا خلائے بیرہ جدیدیت پورو کنگ کیک نتو انسان کن دننگا سخت انگا حالیت اٹ زندنا سختی سوری تون مون مننگ مشکل مریک۔ اسہ راج اسیٹی وختس ہم اگہ دھنو حالیت اس ودی مریک تو اوڑے راجی فکر و پام، وجودیت نا کٹڈا بنگ

اسے قدرتی اویہیتس مریک ہراڑے او تینے تینا خنک، ہر گڑاغان بیزاری، رشتہ غاتاے مسخت و بے معنی لگنگ، زندگی نامعنویت نا ایسری، مایوسی ٹی بدل مرسہ بندغ کن زندہ مننگ ے مشکل کیک، گڑا ولدانوشت تخلیقی دروشم اٹ راج نا آدینک جوڑ مریک، او مخلوق ے اوفقا حتی آچہرہ ے نشان ایٹک، اندنگا پراگندہی تیا جاگس ملنڈ و مسخرہ او جاگس مہرناہیت آتیٹ درشانی ے کیک۔

اندراج زندانا اصول تینا ڈکھ دڑد، بیوسی، مونجھائی اے موناتیک۔ گدرینگلوکا وخت نازیاغا دیک ہم داساشعور نادنیائی ہروخت پھینگ ناکوشست کیرہ، براہوئی شاعری ٹی داوخت اسکان پاننگ مفک کہ جدیدیت نابشخ آخس ے، داخاتران کہ دا شاعری نا بھلا بشخ رومانویت نادروشم ٹی ساڑی اے، ولے شمس ندیم نا شاعری دھن اف اونا کتاب ”گر بام“ ٹی رومانویت کم او جدیدیت نارنگ زیات خننگ۔

انسان تینا تہذیبی شعورتون اور اور سفر کر سا بسونے، ہر اوقوما تیٹی سائنس آخس زومونا بس اموڑے انسان نا ویل آک اندن زو ووسہ کریر یورپ ٹی صنعتی تہذیب ہراوٹ انسان ے وجودیت نا علم ے تس، او وخت انسان نادوٹی پین اچس سلنتوسس کہ دا سخت انگازندے تدیفنگ کے۔ ”بیسستمیکو صدی نا نیامٹ یورپ جنگ آتا او انقلاب آتا سوب آن اشنگس نس۔ ہراسٹ عجیبو ذہنی چک و تاڑ، تاڑ و واڑ، بھیم و خلیس، تترتری او بے یقینی نا گواچی نس۔ صنعتی انقلاب آن پدشارتا تباہیک، ماحول نا پراگندہی، بے کچ آبادی او مشینی فیکٹری تاسیاسی چک و تاڑ، انسان ے روحانی او جوڑہی بابت تباہ و برباد کرے و لد انسان تینے مینٹ بالکل تینا سجا۔ ہراڑے کہ انسان خارجی وٹ تباہ مریک ہموڑے داخلی او ذاتی بابت تینے مینٹ پوہ مننگ او تباہ مننگ آن بچنگ کن وجودیت نا کمک ے الیک“ (ندیم، 2009، 15) وجودیت نا کلان بھلا کمال داس کہ او انسان ے اونا ذات نازیا بھروسہ کنگ ے ہیل تس و لد اندا فکر دنیائی تالان مریسہ ادب نادنیائی اوارتا، ہرا کہ جدیدیت ناپیش روپاننگ۔

اند اوٹ براہوئی مخلوق ہرا تم تینا پہوالی زندے السہ شارتا کنڈامون کرے تو شاری زند او فتنیکن اسہ میمہ غا آسراتی ایس ایلو میمہ غا چندی ویل آتے ودی کنگ ناسوب ہم مس، اندا شاری زند

فطرت نازیبا ئی تے پلا، ہرانا خوکی ذہنی آسودہی ناکلان بھلا وسیلہ نس، ہر آلم تینے فطرت آن اخہ
مرکسہ ہنہ نے ہموخس ویلا تا گواچی مرسہ کرینے، داسہ شاری زندگی گندو کچرہ تا ڈپ، بے مہارا گا ڈی
تا انروبر، انسان نا بھلو کچ اسپی داتا گواچی مننگ، بیماریک، کیننی، بے کسبی، دھوکہ، ارا نمبر نا
روزگار، تینا اہلم تون دشمنی اوپین پین دا فک دا مخلوق کن ہروڑٹ پوسکن اسر، وختس کہ اسہ راج اسپٹی
دنکا حالیت مونا بریک تو اوڑے انسان نا فکر و پام ہم بدل مننگ آہرے کپک۔ ڈاکٹر سرور الہدی
نوشتہ کیک کہ ”جدید شاعری آکلان زیات اثر وجودیت شاعرا۔ اگہ جدیدیت نا ویل ورجان آتیا سرجمی
اٹ غور کینگے تو دافتے دا پین تننگ مریک، تینائی، بیگانگی، یکسانیت، بوریت، در بدری، بے تعلقی،
شک، فرار، قنوطیت، ماضی نا کنڈ اولدا اُننگ، نا کردہ گناہ تیا شرمندہ مننگ، احتجاج و بغاوت پین پین
(سرور الہدی، 2015، 103)

دھنکے مہالو ذکر مس کہ جدیدیت براہوئی شاعری ٹی اسہ سرجم اورجان اسپنا دروشم اٹ
مونا بتنے بلکہ داتینا درشانی ئے تخلیقی سطح غا کرینے ہراٹی وخت نا حسیت نظر بریک گو کہ دادے
براہوئی شاعری ٹی باز کم محسوس کننگا نے ولے ولدا ہم گڑاس اندو شاعری دو بریک ہراقتیبی وخت نا
سرپندی (حسیت) نا درشانی مریک اندا شاعری تیبی شمس ندیم نا شاعریک ہم اریر، ہراڑے او تینا
ذاتی کرب ئے علامتی رنگ تسونے موڑے انسان دوستی او فطرت آن ہم بے چکار متنے، اسہ پین
ہیتس اودے داخہ دڑ داوغم، ڈکھ او فریشانی، بے برو سہی، انسان نا بے قدری آن پد ہم محبوب نا یاد
فریشان کرینے، اندا بنیاد آ اودے مکمل وڑٹ جدید شاعر س پاننگ مفک۔ ولے ولدا ہم رومانوی
اندازٹ ہراڑے او محبوب نا تصور ئے مونا اتیک موڑے اولس رومانوی شاعر آتیاں بار محبوب نا
سفت کن بیرہ تناب چکپک بلکہ اودادے ہم تخلیق سطح غا مونا اتیک، دا او نا شاعری نا اسہ کمال اس پاننگ
مریک۔

کہ ولدا خنک نم مسر امر کین
ہنا چچاک او دا پھلاک پن اف
درخت آک بے برم مسر امر کین

ہزار اعظمک است ے شیف شناغار
کہ ٹھپاک بے ملم مسور امر کین

(ندیم، 2005، 40)

داڑے اسے اندا شاعری ٹی بے وسی، تنیائی، مایوسی، ظلم و جبر، ناکردہ گناہ تا احساس نادرشانی
مریک، اگہ دا ویل آتیا پام کنگ اے تو دافک قدرت ناتروک افس بلکہ بندغ ناتینا ودی کروکو
ہرافک راجی اواری ناسوب آن ودی مسونو، ہرافتے ساختیات کوڈ وکنوشز پاک دافقا چشمہ خاک
انداکان وہنگ او۔ گڑا داپانگ اٹ آسانی مریک کہ بندغ تینکن مینٹ کلان زیات ویل ودی
کریے، ہرافک قدرت ناکنڈان جوڑ کروکو قانودافس۔ دنکا ویلاک بازی آن شاری زندیا مو
علاقہ غامبی زیات خنگرہ ہرافتیا صنعتی اثراک تمانو، داہیت نامسخت دادے کہ ہراتم براہوئی مخلوق
پاوالی زندتیر کنگ نس اوڑے دھنو ویل الواندا خاتران خلقی شاعری مہیٹی فطرت نادرشانی زیبائی ٹی
کننگانے ولے ہراتم اندامش وپٹ آتا باتیک فطرت ناکٹ ٹی زندتیر کریرہ، اوفقا احساس اوخیال
آک جتا سور اوفقا شاعری نارنگ جتانس اندا مخلوق ہراتم شاری زندے تینائی کرے تو اوفقا شاعری
نادرشانی ہم بدل مس۔ مچ زندے روایت آتون تیر کروکا مخلوق ہراتم سانس شوننداری نادنیائی گامے تنجا
تو داڑے اوڑکن باز اعظمک ودی مسور، اسٹ تو دانس کہ دنیا ٹی دا شوننداری ایلو مخلوق نازندو بودے
اسل بدل کریسوس، اوفقا فکر وپام او علمی گشادٹی ناوخت نا مخلوق آن جتا سور، اوڑے باز اقدرتی
قانوداک ہم انسان نادوٹی بسوسر، ولے داڑے دھنو علمی لانگی الوکہ داکاریم تے پوہ مننگ مروسس
اندا سوب نس کہ دا مخلوق چندی کنفیوژن آتا گواچی مرسہ تینا روایت آتیاں ہم دو ارفسہ ہنا، ہرافقا
درشانی اینو براہوئی شاعری ٹی مننگ اے۔

شاعری بیرہ لوزاتے ترتیب اسیٹی خلنگ ناپن اف بلکہ داٹی راجی وثقافتی زندو بودنا درشانی
ہم مریک ہرا او نا شعریات ے مونا اتنگ نا بھلا وسیلہ پانتلگ، اینو براہوئی شاعری ٹی ہم امور راجی
رویہ غاتا درشانی مننگ ے ہرانا او مینٹ گواچی ے، داٹی امونظام ناہیت مننگ ے ہراٹی دم گٹو
مریک۔ اسے پین شیسرس:

درد	است	آتے	شیف	شاغانے
گام	گام	آ	ستم	رسیگانے
تینا	حال	آ	خراب	زارنگا
بندغ	اینو	خوینک	شولانے	

(ندیم، 2005، 44)

داشاعری ٹی وخت ناحسیت نادرک لگک دنکہ گام گام آستم رسینگ، آن داپاش مریک کہ راج ٹی انسان کن بیرہ ڈکھ وڈر داتا کوڑی تیان پین اچس اف، داڑے زندتیر کننگ ناسیلہ غاک ایسر مننگ او، ہر بندغ تینا دننگا حالت آ بیرہ خوینک شولنگ آن سوا پین اچ کننگ کپک، اگہ غور کننگے تو انسان کن دننگا حالیت آتے ودی کرو کا دیر مننگ کیک؟ یقینا دانا زموار ہم او تینٹ اے امو بندغاک ہرا فک راجی کو الخوائی تے تینا دوٹی کرینو، ہر گڑاے تینا مٹ ٹی تخنگ آن پدلس مخلوق ناخیالداری ے تخنگ انس، گو کہ جدید شاعری، شاعرنا است ناڈر دے بیان کیک، ولے دانا شعریات آمو وختسکان سرمننگ مفک ہرا تم اسکان دانا سوب آتے راجی او ثقافتی زندو بود ٹی انگلتنے اگہ اندا رویہ غاتے پٹنگے تو ہیبت امو کو الخواہ تیا بریک ہرا فک بندغ آن زندہ مننگ نا ہر قیمیت ے تو الکنو ولے دانا بدل ٹی اودے دو خالی رادہ کرینو، ہراڑے آسودہی او آسراتی تا ہیبت مریک اودا فک بیرہ اندا کو الخواہ تیکن رومریرہ لس مخلوق دانا حقدار مفک او اندا دے ولدا تینا بخت و مقدر پوہ مرسہ تینا ذات ے تسلی ترسہ کا ہک۔ وختس کہ اسہ راج اس دننگا شیفنی بڑزی تا گواچی مریک تو دانا اثر بیوسی اولا چاری آن بیدس پین انٹس مننگ کیک، ہرا تم انسان زندتون جنگ ترسہ دم درینگک، ولدا تینا کمک ے ہم اودے تینٹ کروٹی مریک، وختس کہ بندغ داسر پند مرے کہ مرک و زند ٹی او اور مرو کوکس اف او خوشی ٹی کل نیتون او ارو، گڑا او کان گڈ اندا انسان ہر خوشی نا حقدار بیرہ تینے سر پند مریک، او ناذات او ٹکن کلان زیات قدر آتا گودی مریک وختس ہم ہراڑے کہ اندنگا راجی رویہ غاک انسان کن زندے تنک کیرہ گڑا اوڑے تینا ذات ناخول ٹی بند مننگ یقینی مریک، او نانا حالیت نا بیان ادب ناصنف آتا کمک اٹ موٹی بریک، او داڑان وخت ناحسیت نا اندازہ خلنگ آسان مریک کہ داٹی انسان امر و حالیت

اسیٹی تینا دے تے گدریہنگے، جدید شاعری ناکمال ہم اندا امریک کہ او وخت ناحسیت اودا ٹی ساڑی مخلوق نارویہ غاتے پاش کیک۔ دھنک دانا درشانی دا شاعری ٹی دھن مونا بنگ ے۔

دا شہر نا بندغ بندغ کہ
آدینک ہروئی تمانے

(ندیم، 2005، 42)

دا شاعری ٹی لوز اتے زیبائی ٹی خلنگا نے اولوز آتا اندا ترتیب آن معنویت ناچندی درگہ غاک ملنگرہ، ”شارٹی بندغ بندغ کن آدینک ہرنگ“ ے اگہ دازا ویہ ٹی اُنکے کہ ہر بندغ تینا تب او مزاج اٹ ایلو آن جتے، اینو نامادی ضرورت آک اونا زندنا دروشم ے بدل کرینو ہراڑان اسل حقیقت مونا بنگ کپک اندا خاتران اودے پوہ مننگ مشکل مریک دروغ، دھوکہ، مکاری، چمبازی ہراتے کہ دا مخلوق پوہ متو کہ اینو اونا کلان جوا ننگا کسب پاننگ دا وخت ٹی انسان اسہ حیوان اس جوڑ مسونے اونا تہہ ناجوزہ واحساس آک خاچانو اونا مسخت بیرہ تینا ذاتی مفاد آتا پورواری سلیسنے۔ اگہ داڑے آدینک آن مراد شعور الین ہم تو دا ٹی اسہ پین شرہ سینا گنجاشت ودی مریک دنکہ داسماج اٹ انسان ے سرپند مننگ بیرہ علم وشعور آن مننگ کپک۔ بندغ آتا تب ومزاج ے پوہ مننگ، شعور تھو کو بندغ اسینا کاریم سلیسنے ہرا کہ دنگا رویہ غاتے محسوس کیک۔ اینو راج ٹی ہر بندغ نا دروشم بدل مسونے، ہے وخت ناسادہی اونیت صفائی سلتنے، اینو نا انسان ے اونا حقی آ شکل اٹ سرپند مننگ مشکل ے دا خاتران کہ او ظاہر او باطن اٹ جتے، دنگا رویہ غاک بندغ ے فریشان کیرہ ہراڑا ہم بھروسہ کیس کلان مست نا بھروسہ ے امو پرغک، ہراڑا کلان زیات یقین کیس امو کلان مست نے ریفک، دنگا چماک گو کہ مہالودا مخلوق ٹی متہ نو، ولے اینو ہر بندغ آ یقین کنگ مشکل او کاریمس مسونے، وخت نادا تزو کو ٹیکسی تے تینائی کنگ کن انسان بیوس ے، لوفر، دزو دا ڈیل نا عزت اموڑان ہروڑٹ زیات ے ہرا بیرہ اسہ ماخول اوزندس تیر کنگ ے۔ ولے راج نادا حالت آک لس مخلوق ے نظر بفسہ ہاں دا متخیلہ ناکمال ے کہ اودا گڑا تے مونا اتیک ہرا فک شعور آن پیشن مرسہ لوز اتا دروشم ے دوئی کیرہ۔

دا زندگی وختس اندن بس
ہر زہرے کنوئی تمانے

(ندیم، 2005، 43)

داٹی شیرٹی وخت ناراست گیری مونا اتنگانے کہ اینونا وخت اندن او حالیت ودی کرینے
ہراک انسان ناوسان ہم پیش تمانو، دولت نابے انصافی ٹی بشخ و بانٹ بیرہ منہ ٹولی تے نف تسونے، او
لس مخلوق زندے خید و خواری ٹی تیر کنتگے۔ او داحس ہم وس تحپک کہ دا بے انصافی تیا تینا جوڑتے ملنگ
کے او نا مقابلہ کنتگ نا حوصلہ غاک ہم دم تسونو داڑے دا مطلب النگ مفک کہ دا شاعری مایوسی ودی
کیک، بلکہ داٹی اسے اندونو ویل اس مونا اتنگانے ہراٹی انسان بیوسی آن زہر کنتگ کن ہم تیارے۔

علاجس غماتا مرے شالہ کہ
امر سرمروئے پراد است نا

(ندیم، 2005، 49)

ہراڑے داشیر آن ڈکھ ڈڈ، تنہائی، مایوسی نادرشانی مریک ہموڑے بیوس آنسان کن اسے
تو اس بڑز کنتگ نا حوصلہ ہم خنتگ، ولے دا بیرہ اسے فردا سینا ویل اس پانگ مفک، دا خاتران دننگا
ویل آتیاں اینو ہر بندغ تدینگ اے ولدا او ناتب، یاغی گری ناکنڈا اکا ہک گڑا مور وایت آتیاں
نمن مریک ہرا اودے مایوسی، تنہائی او پین چندی ویل آتا گواچی کرینو، داڑے دا یقین نا احساس
خنتگ کہ ہرا درد و غم تا انسان اینو گواچی ارے، دا فتنے دارو درمان اس ہم مروئے، دا مایوس آزند کن
اسے بھلو او میت اس ارے او اندا او میت انسان ٹی سیاست ناکنڈا بنگ نا اولی اشارہ پانگ مریک،
ہرا تم کہ انسان سیاسی شعور آن بلد مس تو یقینا دننگا حالیت نابدل کنتگ اوڑ کن بھلو مشکل ودی کپر و۔

تہارو شام سیٹی زندگی نا
تہاریک پین ودھیہ ہنانو
غماتے آن اینو ژند و بندان
ننے آ پین غم ولدا تنخانو

گچینو یاد سے تو نختکو پالن
 عجب استا ہتیوہ دے تہ اینو
 ننے آ مہر نا سیچاک افس
 کچینو اخہ در ڈکھاک کچینو!
 ننے پلویشاغاڈرد ولدا
 خویزکاک باسنزگا وا رسیفیر
 ننا ہر صحب و شام ہندا وڑٹے
 ارا وڑزندگانی دا مرو تیر؟

(ندیم، 2005، 86-87)

داڑے یاغی گری نا بھلا ہیبت دادے کہ غزل نا تنک انگا دامن آن جان خلاسی کن آزاد نظم نا
 کمک الگکانے ہرا غزل تون ہروڑٹ یاغی گری ارے ہراڑے جدیدیت ٹی فکرنا بدلی نا ہیبت مریک
 اموڑے ہائی ٹی بدلی ہم دانا بخشس ارے، فکرنا بابت دا نظم ٹی ہم لس وڑٹ اموپیتاک خننگرہ ہرا فک
 کہ غزل آتیٹی اسر، ہرا فتنیٹی بازی آن غم، ویل وگھڑتی تا ذکرے، ولے داٹی اسہ پوسکنو ہیبتس دامونا
 بننے کہ دانا گڈیکو بنداسہ سوچ اسینا وڑٹ مونا اتنگانے، داڑان دا پاننگ مریک کہ زندے مونی
 گدریفنگ امر مرو؟ یقینا اموراج آک ہرا فتنیٹی سہب و شام ٹی فرق سلپک گڑا اوڑے زند تیر کتنگ
 آسان مفک، اندا خاتران زندہ مننگ کن وسیلہ پٹنگ المی مریک، اندا فکر ٹی اونا خیالاک اسہ احساس
 اسے تون ودی مریرہ، اسہ پین دنیا سینا نقشہ مونا بریک، اسہ پوسکنو زند سینا احساس ودی مریک،
 اندا انسانی شعور نا کمال ے کہ اوہرو ویل نا ایسری کن کسر پٹسہ ہنانے، اندا شعور انسان ے ہمو کٹڈا
 دننگ آن ہمیش تورسہ بسونے ہراڑے کہ بیرہ مسخت خود کشی مریک، وختس کہ بندغ نا سوچ بندازنگا
 کوچہ غایتیان پیش تمنگ نامرک تو یقینا اوڑے اسہ روشنائی اس خننگک ہموڑے اسہ آسرات اوزند
 اسینا اومیت ودی مریک۔ عبادت بریلوی نوشتہ کیک کہ ”دا صورت اسہ خاص دور اسینا شاعری ٹی ہمو
 وخت ودی مریک ہرا تم احساس بدل مریک، زندنا پوسکنا خواست آک ہرا تم پوسکنو شعور ودی کیرہ،

ہر اتم سوچنگ نا وڑ بدل مریک، ہر اتم غور کنگ نا آہنگ اسہ پوسکنو چہرہ اس دوئی کیک، ہر اتم پوسکنا تصور اتا چراغ لگیک، پوسکنا خیال آک ہر وخت روشن آچراغ آبار لگرہ، پوسکنو نقطہ نظر اسینا دے ٹک ایٹک، پوسکنو آب (معیار) جوڑ مریک، پوسکنا قدر آتا تشکیل مریک او اندا حالت نا سچائی زندا ادب نا قافلہ، پوسکنا کسرتیا سرالیک۔ (عبادت بریلوی، 1961، 11) ولے دا پوسکنا تصور او خیال آک فطری افس، فطرت نا تہیٹی زندو بود کروکا بندغ نا تینا جندنا جوڑ کروکو نو وختس اسہ قوم اسیٹی دا احساس ودی مریک کہ زند بیرہ دھن اف کہ ہراوٹ نن سرپند مننگ ان دا کل بخت و قسمت نا کاریمک مریرہ نن بیرہ دافتے تینا مرضی او منشاہ غان بیدس تینا فرض سرپند مرسہ گدر یفنگ ان گڑ اوڑے بدلی نا احساس ودی مفک وختس کہ اسہ انسان اس تینا حالیت آن تگ مرسہ تینا راجی حق آتا ہیئت ے کیک او یقینا دا تو اور بڑزاکنگ آن اوفا حالت ے بدل کنگ نا کسرک ملنگرہ۔

بشخندہ گم ے

ہر جاگہ ہر مونجھائی ے

ہر زندگم ے

(ندیم، 2005، 91)

دا ہائیکو ہم امووئیل آتا بابت ارے ہر افما باروٹ مہالو ہیئت مسونے، دا کتاب ٹی گڑ اس ہائیکو ہم او ارکنزگانے بیرہ اندا خاترا ن داڑے ہائیکو اس مونا اتنگا دانا مطلب داس کہ شمس ندیم تینا ذاتی کرب کن بیرہ غزل نا ڈغارے گچین کتنے بلکہ او ایلو صنف آتے ہم جدیدیت نارنگٹی رنگ کر سہ بسونے۔

مہربان آک اعتبار ے پرغہ

زندگی نا پام او سارے پرغہ

وخت وختس ہچ مفک زغم آتیاں

وختس ہیتاک ہم تلار ے پرغہ

زندگی نا شعر میمہ غا سلیس

است سے نا سروتارے پرغره

(ندیم، 2005، 93-92)

دااسہ پوراوشاعری سے ولے داڑے گڑاس بندداڑان چاڑکننگا ہرافتیان راجی زندوبود
 ناس پوسکنورنگس موناہنگ کیک دنکہ اینوااعتباروبروسہ ناوخت سلتنے، ہراسہ بھلو ویل اس ارے
 ہراڑے مادی دنیا نا ضرورت آک ہر بندغ نے داخس بے چیٹ کرینوداسہ اوڑکن ہیرہ ذات آن
 سواہ پین اچس معنی تحنک، اوبازاروایت آتیان ہم نم نمن نے انداخاتران اوڑکن اعتباراوبھروسہ معنہ
 تحنک اندا سوب آن اینوبروسہ ختم مسونے گوکہ دا، دا جاگہ نا روایت معنے، ولے داسا تودنگا
 روایت آک بازرسینگرہ ارٹمیکو بندآن ہم دادرشان مننگ نے کہ اگہ اسہ بندغ اس کس اے ہنفیک
 تو او دے دا پاروکا ہیت آتا اثر تحنک نا احساس مفک او دافنے بازچس ہرفسہ ایلوے پاک ولے ہرا
 بندغ کہ ہیت ہنیک تو دا اونا است نے کپ کیرہ، انت دادے تینا راجی ویل اس پاننگ کپنہ؟

دانا گڈیکو بند معنویت تحنک ہراڑان معنی ناچندی پالوک موناہنگ کیرہ گوکہ داٹی گلہ داری ٹی
 ہیت کننگا نے او دیرے پاننگا نے، یقین اٹ داہم اندا راجی مخلوق اے ہرا کہ زندہ مننگ کن ہم
 انگ اف، جدید شاعر روایت آتیان باغی مریک او ہیرہ تینا ذات تون استخواہی تحنک او دے ہرا گڑا
 ہم است ہسونی تس اوامور وایت آن بیزار مریک، داخاتران او نا کوشست نے کہ بندغ نے داڑے
 ہروڑنا آجوتی رسیگے، تینا زندے تینا مرضی ٹی تیر کے ہراڑے کہ بندغ نا آجوتی نے پلنگ ناچندی
 وڑک مریرہ موڑے راجی روایت آک ہم ہر قدم آفردنا آجوتی نا دشمن اریر، جدیدیت فردنا آجوتی نا
 خواہندار مریک او فرد نے کانات نامرکز سنجک دانانت تینا تفوکا ہرزنجیر نے پرغنگ کن نت و دو
 خلیک۔

اسہ نظم اس ”بندغ آتا بے سی“ نا سر حال تون نوشتہ نے داٹی فکری گشادنا کڑمبی زیات
 خننگ، ہراڑان جدیدیت نارنگ پین زیات درشان مریک، داٹی ہر بند تخلیقیت نا کوک نے کننگ
 نے او وخت نا حسیت نادرک ہم داڑان خننگ مریک۔ جدیدیت نا فکر نا تالانی ہم انسان نا اندزگا
 حالیت آک اسور ہر اتم کہ سانس تیناچندی آسراتی تون او ارا انسان نے زاری آسلاہ تاٹیکے نے تس،

اولیکو جنگ عظیم آن ارٹمیو جنگ عظیم اسکان انسان ہر سائنسی شوننداری ناگواچی مننگ نس دا انسان نا
است نئے دنیاغان پر غنگ کن باز اسور، وختس کہ انسان سائنس آن ہر آسراتی تا تعک تے خنگ
نس او فک داسہ پنسہ ہنار دانظم ٹی امو حالیت بیان کننگا نے ہرانا اینو پگہ ناراج ہم گواچی اے۔

چہارمہ پارہ غا
بندغ آتا توارے
کہ او خسکرہ
بمب او بارودنا
گندتالان ارے
بندغ آک ٹھی آ
چک سے آن بار
سٹرہ تمرہ
دامفاد اتا جنگ آک
ہشار بندغ نئے تباہی کریر
اینو انسان نئے اخس
غماک دارہ ایرہ آن بندی کریر
ہو غنگ نئے ہراسٹ
دے خٹینک آتے تورو
دلاساترو
دیر ماسامرو
مہربان ہچ کس اف
ہراسٹ تینا
ڈکھ آتھو آختے نئے

ساہ و جان بچ کس اف

(ندیم، 2005، 109-108)

دا نظم ٹی آفاقیت ارے گو کہ داٹی تینا چپ و چا گڑ دنا حالیت پاش خننگ و لے دا ویل بیرہ
 دا جاگہ نا ویل اس اف اینو اندا حالیت دنیا نا پین چندی ملک آتیبی ہم نظر بریک، ہراوڑ ٹ کہ دنگا
 ویل آتون داڑے انسان مون متنگ اے اندن چندی پین جاگہ ہم اندا حالیت تون مون تنگے اگہ
 دا نظم ے ڈی کوڈ کنگ ے تو داڑان اسہ پورا و اونظام اس مونا بریک، اینو دنیا نا حالیت دا مسونے کہ
 اسہ ساعت ٹی سد آ بندغ آتلا شک تھرہ، دا شاعری ٹی اموا حالیت آتا کنڈا اشارہ ارے ہراٹی سانحہ
 درینگلوھ، وکیل آک، پولیس ٹریننگ والا واقعہ اوخاس کر ہزارہ مخلوق دنگا حالیت آتون ہر وخت مون
 تریسہ بسونے، شاعری راج نا آدیک ے انتس خنک اندن نشان ایٹک ہرا تم کہ شاعر تینا راج نا
 نبض آدوے تنگ تو او نا کل بیماری تا او دے پا ہک، اندن دا نظم ٹی ہم اسہ اندو نا جوڑی سینا بیان ے
 ہرانا نارا راج گواچی اے، انسان ہرا تم کہ تینا چند نا آفت آتا گواچی مریک گڑ او وخت اوڑے دوٹی
 لوکو ہم کس مفک، گو کہ دنگا سخت انگا حالیت آتون بندغ مون ترسہ کرینے و لے جاگس دافقا مونا
 بیوس ہم مسونے، ہراڑے کہ راج ٹی دنگا واقعہ غاک مریرہ ہموڑے دنگا آفت آتا احساس مریک
 اندا سوب ے کہ دا شاعری ٹی ہمو احساس نا درشانی متنگ ے ہرانا اینو نا انسان ہروڑ ٹی گواچی متنگ
 اے۔

کھٹیا

گر بام ے ہرا تم ہم مطالعہ کنگ ے تو داٹی چندی ویل آتا درشانی مریک، شاعری نا دا
 کتاب تینا استخوان ٹی اسہ عہد سینا بیان ے تنگ، ہرا دے خواننگ آن اندا وخت نا راجی زندا و نا تیبی
 ساڑی بندغ نا زند و بود مونا بریک، شمس ندیم ے گو کہ مکمل وڑ ٹی جدید شاعر پاننگ مفک دا خاترا ن
 داسکان او نا شاعری رومانو بیت، ترقی پسندی آن پیشن متنگ کتنے، و لے ولدا ہم اگہ او نا شاعری نا کچ
 ے انگے تو دانا بھلا شیخ جدید فکر نا بنیاد آارے۔ داٹی لس وڑ ٹ لس راجی ویل آتے مونا تنگانے،

شاعری نازبان لس آسان لوز آتیٹ کننگا نے، علامت او استعارہ غان زیات کاریم الگتے دانا سوب دامنگ کیک کہ داسکان براہوئی شاعر فکر نامو کچ آسر مننگ کتنے ہراڑے کہ اسہ جدید او شاعر س مریک، ولدا او تینا ہرہیت نے آجوئی اٹ کننگ ناخواستگار مریک ولے داران ٹی ہرہیت نے صاف صاف کننگ کن شاعر کن چندی وئیل آتے ودی کیک اندا خاتران او تینا فکرنا پرواز نے علامت او استعاراتی زبان ٹی قید کیک، ولدا او ٹی تکثریت بریک معنی نا چندی درگہ غاک ملنگرہ، شمس ندیم نا فکری گشاد آن دادرک لگک کہ او نا شاعری داسکان چندی زنجیر آتیٹی تفو کے، ولے ولدا ہم ہراوٹ اوراجی وئیل آتے مونا ایسوںے دا فک چندی رومانوی شاعری تیان ہر بابت گچین پاننگ مریرہ۔

شمس ندیم نا شاعری جدیدیت نا پارہ غابنگ نا اولیکا قدم تھی حساب مریک ہراڑے براہوئی شاعری تینا روایتی رنگ نے بدل کر سہ تینا عہدے بیان کننگ نا روایت نے مونا اتنگ تون تینا وخت نا نمائندہ جوڑ مننگ کن نت ودو خلنگ نے، دانا اسہ گچینو کوشت اس گر بام ٹی خلنگ، ہراٹی تینائی، بیوسی، ڈو غم، مونجھائی، بیزاری تون اور ایلو راجی وئیل آتا درشانی نے گچینو ڈو سیٹی مونا ایسوںے، دنگا شاعری تا بابت دا پاننگ مریک کہ اولیکو وار براہوئی شاعری نے او نا عہد تون خلنگ نا کوشت آک بنا مسونو انتے کہ دا کان مست شاعر بیرہ تینا محبوب تون اندا خہ خوش مسونے کہ اودے وخت و حالیت او چپ وچا گڑ دٹی مروکا واقعہ غا تون ایچ کاریم متنے، اندا خاتران افلاطون نا داہیت مونا بریک کہ شاعر اک راستی آن باز مریرہ، او فک اسہ اندو نو دنیا سیناہیت نے کیرہ ہراوٹون راج نا اچو تعلقداری اس مفک، وختس کہ شاعری اگہ راج نا آدینک مننگ ناخواست آتے پورو کپک او اموڑے راج ہم دنگا شاعری تے تینائی کننگ کپک۔ براہوئی رومانوی شاعری نا اندا حالیت نے کہ او راج نا آدینک مننگ نا باز کم خواست آتے پورو کننگ کیک، جدید اور رومانوی شاعری ٹی فرق ہم اندا دے کہ اسٹ فردے کائنات نا تمبہ سرپند مریرہ او نا وئیل آتے درشان کیک او ایلو محبوب نے کائنات نا تمبہ سرپند مریرہ پورا کائنات نے او نا تناظر ٹی ہر سہ کا ہک اندا خاتران اودے راج ٹی مروکا حالیت آتا سماہ تمپک اوڑکن او نا ڈرڈ بیرہ محبوب نے داڑان سواہ پین انتس کہ مرے دا او نا کاٹم نا خل مفک۔

شمس ندیم ناشاعری ایلو عم عصر رومانوی شاعر آتیان ہر خاتر گچین پانگ مریک کہ او محبوب آن زیات فرد اودانا داخلیت ے اہمیت تسونے، محبوب ناسفت و شاہ ناجا گہ غاتینا چندنا بیان ے مونا ایسونے، اونا ناشاعری ٹی گڑاس رومانوی شاعر یک دو بریرہ ولے اوفتارنگ دھن اف کہ ہراوڑٹ ایلو شاعر آتا اندازے، داڑے اونا محبوب ہم اوڑان بار اندا ویل آتا گواچی نظر بریک اندا سوب ے کہ او باز جا گہ محبوب ے تینا مجبوری او بے وی تیان خبر کرینے او اودے ہم تینے آنبار مجبور سرپند مرسہ اونا دردے ے محسوس کرینے، لس شاعر آتیان بار او بیرہ سفت و شاہ خان کاریم اللتنے، اندا خاتران اونا ناشاعری ٹی تخلیقیت ارے او اگہ اندا بنیاد آ رومانوی شاعری مونا بریک تو اونا چس امولس رومانوی شاعری آن گچین مریک، اندن شمس ندیم ناشاعری ٹی اندا چس خننگک۔

شمس ندیم اگہ روایتی شاعری آن دوارنے تو گڑا اونا شاعری مکمل وڑٹ جدید شاعری پانگ مریک، اودا ہم ارے کہ اونا بروکا شاعری میٹی پین زیات فکری پختگی برسہ کائے انتے کہ انسانی فکر ہمیش ردوم ناکنڈا اکا ہک دانا پڈ ثقافتی زندو بود مریک، ہراڑے کہ راج آ میٹی سختی سوریک زیات مریرہ او ثقافتی رنگاک انسان کن ویل ودی کیرہ ہموڑی احساس تحو کا شاعر تینا راج آن ہیل کرسہ اونا فکری شایبتی بریک اونا شاعری ٹی پین کڑمی بریک۔

کتاب آک

- عبادت بریلوی، (1961)، جدید شاعری، اردو دنیا کراچی۔
 ندیم، جاوید اقبال، (2009) رٹمی کو اشاعت، وکٹری بک بنک، لاہور۔
 ندیم، شمس (2005)، گر بام، براہوئی ادبی سوسائٹی، کوٹہ۔
 قمر الہدی (2015)، نئی اردو غزل، بیکن بکس، لاہور۔